

Σύνθετα - Παρασύνθετα

Σύνθετα: Ονομάζονται οι λέξεις που προκύπτουν από την ένωση δύο τουλάχιστον απλών λέξεων ή τη σύνθεση μιας πρόθεσης ή ενός αχώριστου μορίου με μια λέξη. Το α' συνθετικό μπορεί να είναι ουσιαστικό, επίθετο, αριθμητικό, ρήμα, επίρρημα, πρόθεση ή αντωνυμία, π.χ. *εκ + φράση = έκφραση, α + κακός = άκακος, ξανά + διαβάζω = ξαναδιαβάζω.*

Παρασύνθετα: Ονομάζονται οι παράγωγες λέξεις που παράγονται όχι από απλές αλλά από σύνθετες λέξεις: π.χ. *καλώς + ορίζω = καλωσορίζω (σύνθετη) – καλωσόρισμα (παρασύνθετη).*

Ομώνυμα ή Ομόηχα: Ονομάζονται οι λέξεις που προφέρονται με τον ίδιο αλλά διαφοροποιούνται σημασιολογικά. Συνήθως διαφοροποιούνται και ως προς την ορθογραφία τους. Π.χ. *δανεικός (< δανείζω) # δανικός (από τη Δανία), διάλειμμα (διακοπή) # διάλυμα (< διαλύω), κλίμα (ενός τόπου) # κλήμα (το αμπέλι).*

Συνώνυμα: Ονομάζονται οι λέξεις που, παρά την φθογγολογική τους διαφοροποίηση, έχουν περίπου την ίδια σημασία: π.χ. *σκέφτομαι, στοχάζομαι, διαλογίζομαι, διανοούμαι, συλλογιέμαι.*

Προσοχή! Συχνά δεν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το ένα συνώνυμο στη θέση του άλλου. Θα πρέπει προηγουμένως να σκεφτούμε προκειμένου να βρούμε τη συνώνυμη που ταιριάζει καλύτερα σ' αυτό που θέλουμε να πούμε.

Αντώνυμα ή Αντίθετα: Ονομάζονται οι λέξεις που έχουν εντελώς διαφορετική σημασία μεταξύ τους: π.χ. *χοντρός – λιγνός, ωραίος – άσχημος, καλός – κακός.*

Ταυτόσημα: Ονομάζονται οι λέξεις που έχουν ακριβώς την ίδια σημασία: π.χ. *στέγη – σκεπή, γίδα – κατσίκια, όρνιθα – κότα.*

Παράγωγα: Ονομάζονται οι λέξεις που παράγονται από το θέμα μιας άλλης εφόσον προσθέσουμε μια παραγωγική κατάληξη: π.χ. *φωνή – φωνάζω.*

Ομόρριζα: Ονομάζονται οι λέξεις που έχουν την ίδια ρίζα, δηλαδή το τμήμα της λέξης που δηλώνει τη βασική της σημασία: π.χ. *διαβάζω – διάβασμα.*

Παρώνυμα: Ονομάζονται οι λέξεις που ενώ μοιάζουν στην προφορά διαφοροποιούνται ως προς τη σημασία τους. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο συχνά συγχέουμε τις σημασίες ορισμένων λέξεων. Στην περίπτωση που το σημείο διαφοροποίησης δυο λέξεων είναι η συλλαβή τονισμού, τότε κάνουμε λόγο για τονικά παρώνυμα. Π.χ. *έκθλιψη (στη γραμματική) - έκλειψη (~ ηλίου), ήμερος - ήρεμος, γέρνω – γερνώ, γέρος (ηλικιωμένος) - γερός (δυνατός).*

Ασκήσεις

1. Από το δεύτερο συνθετικό της καθεμίας από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου, να γράψετε δύο λέξεις ομόρριζες, ένα ουσιαστικό και ένα επίθετο, απλό ή σύνθετο: **προβαίνουμε, απαιτούσαν, δημιουργήσουν, κατατείνει, υπολείπονται.**

2. Από το β' συνθετικό των παρακάτω λέξεων να σχηματίσετε μία νέα σύνθετη λέξη: **σταυροδρόμι, αποκαλυπτικές, βιολογικά, παράδοση, υπόδικη.**

3. **σύζευξη, ανακλύπτουν, υπεύθυνος, διαλογίζεται, συμφέροντα:** Από το δεύτερο συνθετικό των πιο πάνω λέξεων να σχηματίσετε μια νέα σύνθετη λέξη.

4. **στενόκαρδος άποθηριώνεται, καιροσκοπών, έτερόφωτα, έλλανοδίκης:** Να σχηματίσετε μια νέα σύνθετη λέξη, που να έχει ως α' συνθετικό της το β' συνθετικό των πιο πάνω λέξεων.

5. **αριστοκρατία, σκοινοβατικούς, ισορροπία, λεμβοδρομίες, συνηθίζουν:** Από το δεύτερο συνθετικό των πιο πάνω λέξεων να σχηματίσετε μια νέα σύνθετη λέξη.

6. **διατυπώσεις, παραίτηση, υπεροψία, περιφρόνησαν, αντιλήφθηκαν:** Από το δεύτερο συνθετικό των πιο πάνω λέξεων να σχηματίσετε μια νέα σύνθετη λέξη.

7. Από το δεύτερο συνθετικό της καθεμίας από τις παρακάτω λέξεις να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις:

ικανοποίηση

δημοσιογραφία

τηλεθεατής

επικοινωνούν

κενολογία.

8. παντογνώστης, αποκλειστικά, εκπληκτικό: Να αναλύσετε τις λέξεις στα συνθετικά τους και από το δεύτερο συνθετικό της κάθε λέξης να σχηματίσετε μια δική σας (απλή ή σύνθετη) λέξη.

9. ψυχαγωγία, τεχνοτροπίες: Να σχηματίσετε τέσσερις νέες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας για καθεμιά από ένα (διαφορετικό κάθε φορά) συνθετικό των παραπάνω λέξεων.

10. Στον ακόλουθο πίνακα σας δίνονται στην α' στήλη ομάδες λόγιων σύνθετων λέξεων. Να γράψετε στη β' στήλη την αρχαία λέξη που αποτελεί κοινό συνθετικό κάθε ομάδας λέξεων και στη γ' στήλη τη σημασία της.

Σύνθετες λέξεις (α')	Αρχαία λέξη (β')	σημασία (γ')
ανθρωποκτονία, αυτοκτονία, εντομοκτόνο		
νοσοκομείο, γηροκομείο, δασοκόμος, ανθοκόμος		
δημοκρατία, γραφειοκρατία, αριστοκράτης		
φυγόπονος, φιλόπονος, γεωπόνος		
μικροσκόπιο, αστεροσκοπείο,		

καιροσκόπος, βολιδοσκοπώ		
διχοτόμος, ρυμοτομώ, έντομο, σύντομος		
φιλόλογος, φιλονικία, φιλότιμος		
εξωφρενικός, φρενοκομείο, ταπεινοφροσύνη, αφροσύνη		
ψευδορκία, ψευδάργυρος, ψευδώνυμο		
αψιμαχία, χειραψία, αψίκορος		

11. Οι λέξεις που ακολουθούν είναι σύνθετες. Να βρείτε πρώτα τα συνθετικά τους και στη συνέχεια τη σημασία τους.

1. δοκησίσοφος < δόκησις (δοκώ) + σοφός: αυτός που θεωρεί τον εαυτό του σοφό
2. χρησιμοθηρία <
3. δημοσκόπηση <
4. εθνεγερσία <
5. σφυρήλατος <
6. δωροληψία <
7. κληροδοτώ <
8. απόκλιση <
9. επίκληση <

---

10. εγκλιματίζομαι <

11. εγκληματώ <

12. Να βρείτε τις σύνθετες λέξεις των οποίων η σημασία σας δίνεται. Το α' συνθετικό όλων των λέξεων είναι κοινό.

1. παράνομο ψάρεμα:
2. αυτός που διαβάζει την εφημερίδα του διπλανού του:
3. παράνομη εισαγωγή ή εξαγωγή εμπορευμάτων:
4. αυτός που επιδίδεται στο εμπόριο απαγορευμένων ειδών:
5. αυτός που κνηγάει σε απαγορευμένη περιοχή:
6. κόψιμο δένδρων χωρίς την άδεια της δασικής υπηρεσίας:
7. υπεξαίρεση, υποκλοπή:
8. αυτός που επιβιβάζεται κρυφά σε μεταφορικό μέσο χωρίς να πληρώσει εισιτήριο:
9. αυτός που μετακινείται και εγκαθίσταται σε χώρα άλλη από αυτή της καταγωγής του, χωρίς να έχει περάσει από τις νόμιμες διαδικασίες:

13. Να γράψεις σύνθετες λέξεις, ομόρριζες με τα ρήματα που σου δίνονται, που να έχουν τις παρακάτω σημασίες:

α) ορθώνω

1. ανέγερση, αποκατάσταση, βελτίωση:
2. αποκατάσταση στην προηγούμενη θέση:
3. διόρθωση λάθους, αποζημίωση:
4. εξαιρετική επιτυχία, ανδραγάθημα:

β) δίνω

1. κείμενο που δεν έχει δημοσιευτεί:
2. ανυποχώρητος:
3. επιστολή που δεν έχει επιδοθεί στον παραλήπτη της:

-
4. αυτός που συνεργάστηκε με τον κατακτητή:
  5. η ενέργεια αυτού που δωροδοκείται:

γ) βάλλω

1. αυτός που δεν μπορεί να βληθεί από εχθρικά πυρά:
2. η συμμετοχή στην επίτευξη ενός κοινού σκοπού:
3. κάποιος στον οποίο δεν μπορεί να προσάψει κανένας την κατηγορία της παρανομίας ή της μεροληψίας:
4. για ζωντανό οργανισμό που είναι ανθεκτικός στις ασθένειες:

14. Με πρώτο συνθετικό πρόθεση και δεύτερο συνθετικό τη ρίζα του ρήματος **ορώ** να σχηματίσετε σύνθετα ουσιαστικά που να έχουν τις εξής σημασίες:

1. άμεσος τρόπος γνώσης χωρίς την παρέμβαση του λογικού
2. η ικανότητα που έχει ένας άνθρωπος, με βάση κάποια δεδομένα, να διαβλέπει πιθανές εξελίξεις
3. σχέδιο που αναπαριστά σε οριζόντια τομή ένα οικοδόμημα, ένα μηχάνημα, μια κατασκευή
4. σκέψη ενοχοποιητική για κάποιον, η οποία στηρίζεται σε ενδείξεις και όχι σε αποδείξεις
5. η θεώρηση των πραγμάτων σε ένα χρονικό βάθος, η μελλοντική δυνατότητα, η προσδοκία

15. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις με πρώτο ή δεύτερο συνθετικό τη λέξη **τάξη** που να σημαίνουν:

1. διαίρεση, κατάταξη κατά κατηγορίες
2. τοποθέτηση στην αρχή ή μπροστά από άλλο
3. τοποθέτηση μέσα σε συγκροτημένο σύνολο
4. οριστική απομάκρυνση από το στρατό αξιωματικού ο οποίος έχει υποπέσει σε βαρύ παράπτωμα
5. διοικητική πράξη, συνταγματικά κατοχυρωμένη, με την οποία το κράτος παίρνει προσωρινά ορισμένα ιδιωτικά αγαθά και τα χρησιμοποιεί με σκοπό την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών

---

16. Να σχηματίσεις σύνθετα ουσιαστικά με δεύτερο συνθετικό παράγωγα του ρήματος **λαμβάνω** και πρώτο συνθετικό: α) μία πρόθεση και β) ένα ουσιαστικό. Τα σύνθετα με πρόθεση να τα συνδυάσετε με ένα επίθετο ή με άλλο ουσιαστικό σε γενική πτώση και να σχηματίσετε ονοματικά σύνολα.

π.χ.

α) ανάληψη – ανάληψη χρημάτων

β) εργολήπτης

17. Να βρεις σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό τα ρήματα **λείπω, φέρω, λέ(γ)ω** , οι οποίες να έχουν τη σημασία που σας δίνεται.

α) λείπω

1. έλλειψη ανδρών:
2. ξαφνική και προσωρινή απώλεια των αισθήσεων:
3. έλλειψη ή απώλεια θάρρους σε δύσκολες στιγμές:
4. αυθαίρετη και χωρίς άδεια εγκατάλειψη των τάξεων του στρατού:

β) φέρω

1. αυτός που παρέχει, που δημιουργεί ελπίδες:
2. αξιόπιστος:
3. αυτός που μπορεί να αποδώσει φόρους:
4. αυτός που δεν έχει ή δεν προβάλλει δική του άποψη, αλλά μεταφέρει άκριτα τις απόψεις των άλλων:

γ) λέ(γ)ω

1. η επίμονη αναζήτηση και χρήση σπάνιων λέξεων:
2. λεκτικό παιχνίδι:
3. η έκθεση πεπραγμένων, η απόδοση λογαριασμών για πράξεις και ενέργειες:
4. ο προληπτικός έλεγχος σε προϊόντα του γραπτού κυρίως λόγου αλλά και σε θεάματα κτλ.:

---

18. Να αλλάξετε το πρώτο συνθετικό των παρακάτω λέξεων και να γράψετε ποια είναι η σημασία των νέων σύνθετων λέξεων.

1. καταγραφή
2. ιδιοτέλεια
3. ύποπτος
4. μετριοπαθής
5. αλλόδοξος
6. πλεονεξία

19. Να βρείτε τη σημασία των παρακάτω λέξεων και τα συνθετικά τους μέρη. Στη συνέχεια να σχηματίσετε φράσεις με μερικές από αυτές.

1. απόρροια
2. αποκύημα
3. άτρωτος
4. ευπαθής
5. ανεξίτηλος
6. δειγματοληψία
7. ανεπίληπτος
8. σύγκλιση
9. πρόσκληση
10. εξιτήριο

20. Να συνθέσετε κάθε λέξη της ομάδας Α' με όσο περισσότερες λέξεις της ομάδας Β' μπορείτε και να σχηματίσετε σύνθετες και παρασύνθετες λέξεις.

A'	B'
αυτός	ορώ

εν	τέλος (=σκοπός)
δήμος	δόξα
επί	κρατώ
συν	έργον

21. Ποια είναι η σημασία του α' συνθετικού στις παρακάτω λέξεις; Να σχηματίσετε και άλλες σύνθετες λέξεις που να έχουν τα ίδια αχώριστα μόρια ως α' συνθετικό τους.

1. αείμνηστος
2. αμφίβιο
3. διαγώνιος
4. διχοστασία
5. δυσοίωνος
6. ενδόμυχος
7. έφηβος
8. ευκαιρία
9. ημιμάθεια
10. ομόγλωσσος
11. υφιστάμενος
12. αρχισυντάκτης
13. τηλεσκόπιο
14. περιζήτητος
15. συλλαλητήριο
16. υψίπεδο
17. εμπρόθετος
18. εισπράττω

---

22. Συνθέστε το ουσιαστικό λύση με προθέσεις και συνδυάστε καθένα από τα σύνθετα ουσιαστικά που θα σχηματίσετε με άλλα κατάλληλα ουσιαστικά σε γενική πτώση (ενικού ή πληθυντικού αριθμού). *π.χ. επίλυση (προβλήματος, διαφορών, εξισώσεων, ζητήματος).*

23. Να αποδώσεις με μια σύνθετη λέξη τις ακόλουθες φράσεις:

1. ο επικεφαλής των μουσικών:
2. δυσκολία στην πέψη:
3. ζώα ή φυτά που ζουν και στην ξηρά και στο νερό:
4. ανώδυνος θάνατος:
5. αυτός που έχει το ίδιο κέντρο:
6. εξοικειώνω ένα ζώο ή ένα φυτό σε ξένο κλίμα:
7. εκείνος που δεν μπορεί να ξεβάψει, να σβήσει:
8. δικαστής που κρίνει, χωρίς να παίρνει το μέρος κανενός:
9. εκείνος που έχει την ίδια μητέρα:
10. παράνομη αλιεία:
11. ιδιότητα του οργανισμού να μην προσβάλλεται από ορισμένες αρρώστιες:
12. άγαλμα ή στήλη ή αγγείο σε αρχαίο τάφο:
13. εκείνος που διαρκεί μια μέρα, λίγο:
14. ύπαρξη δύο διαφορετικών απόψεων:
15. εκείνος που ασκεί την ίδια τέχνη:

24. Να γράψετε σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό την αντωνυμία **αυτός**. Να χρησιμοποιήσετε όσο περισσότερες από αυτές μπορείτε σε ένα σύντομο κείμενο, για να περιγράψετε/χαρακτηρίσετε έναν άνθρωπο που εκτιμάτε ιδιαίτερα.

25.α) Να βρείτε τα συνθετικά των ακόλουθων σύνθετων λέξεων και τη σημασία που έχουν αυτά τα συνθετικά. **β)** Να σχηματίσετε και άλλες σύνθετες λέξεις που το β' συνθετικό τους να είναι ομόρριζο με το β' συνθετικό των παρακάτω λέξεων:

-
1. νοσταλγία
  2. αψίκορος
  3. αιμοβόρος
  4. υδρογόνο
  5. ιστοριοδίφης
  6. πλειοδοσία
  7. δειγματοληψία
  8. οικονομία
  9. βολιδοσκοπώ
  10. εξωφρενικό
  11. ματαιοπονία
  12. καινοτόμος
  13. άπορος
  14. νοσοκομείο
  15. υποψία
  16. λιποθυμώ
  17. θεσιθήρας
  18. πλησίστιος
  19. ιδιομορφία
  20. παλινδρόμηση

26. Να βρείτε σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό τις αντωνυμίες: **άλλος, έτερος και αλλήλων**. Να επιλέξετε κάποιες από τις σύνθετες λέξεις, για να τις εντάξετε σε ένα κατάλληλο γλωσσικό περιβάλλον.

27. Να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα με α' συνθετικό μία πρόθεση και β' συνθετικό το ρήμα **φέρω**. Να χρησιμοποιήσετε τα σύνθετα ρήματα σε φράσεις, έτσι ώστε να φανεί η ιδιαίτερη σημασία του καθενός.

28. Να γράψετε παράγωγα (απλά ή σύνθετα) των λέξεων που σας δίνονται. Χρησιμοποιώντας μερικά από τα παράγωγα αυτά να γράψετε ένα κείμενο που θα θίγει τα προβλήματα των σύγχρονων μεγαλουπόλεων.

αποξενώνω	.....	μολύνω	.....
αποκόπτω	.....	ρυπαίνω	.....
εντείνω	.....	δυσχερής	.....
γνωρίζω	.....	καχύποπτος	.....
συμβιώνω	.....	δύσπιστος	.....
ενοχλώ	.....	ειλικρινής	.....
δένω	.....	έμπιστος	.....
προσποιούμαι	.....	άγχος	.....

29. Να γράψεις επίθετα ομόρριζα με τις ακόλουθες λέξεις, που να έχουν πρώτο συνθετικό το στερητικό **α-** **αν-**). Να σχηματίσεις με αυτά φράσεις.

1. π.χ. κλονισμός   ακλόνητος
2.   αποσπώμαι   .....
3.   έλεγχος   .....
4.   αισθάνομαι   .....
5.   αλγώ   .....
6.   φθείρω   .....
7.   πείθω   .....
8.   ακολουθώ   .....

---

9. συστέλλω .....

10. ελεώ .....

30. Δίπλα στις λέξεις της στήλης Α' να γράψεις σύνθετες συνώνυμες λέξεις που να είναι ομόρριζες με την αντίστοιχη λέξη του πλαισίου.

Α'

π.χ.	συκοφαντία	διαβολή	βάλλω
1.	καινοτόμος	.....	ρωγμή
2.	αμείωτος	.....	πέφτω
3.	λειψός	.....	λείπω
4.	ανυποχώρητος	.....	δίδω
5.	απομάκρυνση	.....	πέμπω
6.	μοναδικός	.....	επαναλαμβάνω
7.	άψογος	.....	μέμφομαι
8.	αβάσταχτος	.....	υποφέρω
9.	ξετσίπωτος	.....	τρέπω
10.	αβέβαιος	.....	σφάλλω